

Sivistysvaliokunta

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi valtakunnallisista opinto- ja tutkintorekistereistä annetun lain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi

JOHDANTO

Vireilletulo

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi valtakunnallisista opinto- ja tutkintorekistereistä annetun lain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi (HE 192/2021 vp): Asia on saapunut sivistysvaliokuntaan mietinnön antamista varten.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- hallitusneuvos Sami Aalto, opetus- ja kulttuuriministeriö
- kehittämisspäälikkö Joonas Mäkinen, Opetushallitus
- lakimies Minna Antila, Suomen Kuntaliitto
- koulutuspolitiikan päälikkö Nina Lahtinen, Opetusalan Ammattijärjestö OAJ ry

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:

- Tietosuojavaltuutetun toimisto
- Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene ry
- Ammattiosaamisen kehittämissyhdystys AMKE ry

HALLITUKSEN ESITYS

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi valtakunnallisista opinto- ja tutkintorekistereistä annettua lakia. Oppijanumeron käyttötarkoitusta ja antamista koskevaa sääntelyä täsmennettäisiin. Lisäksi lain soveltamisalaan lisättäisiin Helsingin eurooppalaisesta koulusta annetun lain mukaiset koulutukset ja tutkinnot sekä säädettäisiin mainittua koulua koskevasta velvoitteesta tallentaa tietoja opetuksen ja koulutuksen tietovarantoon. Esityksessä ehdotetaan myös täsmennettäväksi yhteisrekisterinpitäjyyttä koskevia säännöksiä.

Esityksessä on otettu huomioon julkisen hallinnon tiedonhallinnasta annetun lain mukainen sähköistä luovuttamistapaa koskeva sääntely, minkä johdosta valtakunnallisista opinto- ja tutkintorekistereistä annetusta laista sekä perusopetuslaista, lukiolaista ja ammatillisesta koulutuksesta annetusta laista ehdotetaan poistettavaksi tätä koskeva rinnakkainen sääntely.

Valiokunnan mietintö SiVM 17/2021 vp

Lait on tarkoitettu tulemaan voimaan 1.1.2022. Helsingin eurooppalaista koulua koskeva tallentamisvelvoite tulisi kuitenkin voimaan vasta 1.1.2023.

VALIOKUNNAN YLEISPERUSTELUT

Yleistä

Hallituksen esityksessä ehdotetaan muutettavaksi lakia valtakunnallisista opinto- ja tutkintorekistereistä (884/2017) siten, että oppijanumeroa koskeva sääntely mahdollistaisi henkilöiden yksilöimisen opetushallinnossa yhdenmukaisella tavalla. Esityksessä ehdotetaan muutoksia muun muassa oppijanumeron käyttöä ja oppijanumerorekisterin tietosisältöä koskevaan sääntelyyn. Lisäksi esityksen tavoitteena on selkeyttää ja täsmentää yhteisrekisterinpitäjyyttä sekä tietojen sähköistä luovuttamistapaa koskevaa sääntelyä.

Hallituksen esityksen perusteluista ilmenevistä syistä ja saamansa selvityksen perusteella sivistysvaliokunta pitää hallituksen esitystä tarpeellisenä ja tarkoituksenmukaisena. Valiokunta ehdottaa hallituksen esitykseen sisältyvien lakiehdotusten hyväksymistä seuraavin huomioin ja muutosesityksin.

Oppijanumero ja oppijanumerorekisteri

Oppijanumero on henkilölle annettava pysyvä tunnus, jota käytetään henkilön yksilöintiin tallennettaessa, käsiteltäessä ja luovutettaessa opinto- ja tutkintorekisterilaissa tai varhaiskasvatuslain (540/2018) mukaisessa tietovarannossa tarkoitettuja tietoja. Laissa säädetty varhaiskasvatuksen, opetuksen tai koulutuksen järjestämisestä vastaava taho voi käyttää oppijanumeroa myös henkilön yksilöintiin lakisääteisessä tehtävässään. Oppijanumeroista muodostuu oppijanumerorekisteri, johon tallennetaan muun muassa henkilön nimi ja henkilötunnus.

Oppijanumeroa koskevaa sääntelyä ehdotetaan muutettavaksi muun muassa siten, että oppijanumeron käyttöä ei enää kytketä laissa nimenomaisesti mainittujen lakien mukaisten tehtävien toteuttamiseksi. Oppijanumeron käyttö on siten mahdollista yleisemmin opetuksessa ja koulutuksessa kattaen nykyisin laissa mainittujen lakien lisäksi esimerkiksi Helsingin eurooppalaisesta koulusta annetun lain (1463/2007), poliisiammattikorkeakoulusta annetun lain (1164/2013) ja maanpuolustuskorkeakoulusta annetun lain (1121/2008) mukaiset tehtävät sekä Opetushallituksen lakisääteiset tehtävät. Oppijanumeroa voidaan käyttää vain, jos se on edellä mainittujen lakisääteisten tehtävien toteuttamiseksi välttämätöntä.

Valiokunta kannattaa oppijanumeron säätelyn täsmentämistä sekä sen käytön laajentamisen mahdollistamista. Jatkossa oppijanumeroa voidaan käyttää opetushallinnossa yleisesti henkilöä yksilöivänä tunnisteena lakisääteisten tehtävien toteuttamiseksi. Yksilöllinen tunniste on tarpeen yhdistämään henkilöä koskevat tiedot eri rekistereissä ja tietovarannoissa. Ehdotettu muutos parantaa tietosuojaa, kun henkilön yksilöiminen opetushallinnossa ei edellyttäisi henkilötunnuksen käyttöä kuin välttämättömistä syistä.

Valiokunnan mietintö SiVM 17/2021 vp

Esityksen mukaan oppijanumeron laajempi käyttö on varhaiskasvatuksen, opetuksen ja koulutuksen järjestäjille vapaaehtoista, joten edellä mainituille järjestäjille ei ole lakisääteistä velvoitetta käyttää oppijanumeroa nykyistä sääntelyä laajemmin. Oppijanumeron mahdollisimman laaja käyttäminen kuitenkin parantaa oppijanumerorekisteriin tallennettujen tietojen hyödyntämistä koulutuksen kehittämisessä, arvioinnissa, tilastoinnissa ja seurannassa.

Ehdotetulla lainmuutoksella myös mahdollistetaan oppijanumeron antaminen nykyistä laajemmalle henkilöryhmälle, esimerkiksi opettajalle ja ammatillisessa koulutuksessa työpaikkaohjajalle. Tämä mahdollistaa muun muassa sen, että opettaja voidaan yksilöidä digitaalisissa oppimisympäristöissä yhdenmukaisella tavalla oppilaiden ja opiskelijoiden kanssa. Valtaosalla opettajista tulee tulevaisuudessa olemaan oppijanumero, joka on annettu heille opetuksen tai koulutuksen aikana.

Asiantuntijakuulemisessa on tuotu esille, että esityksestä jää epäselväksi oppijanumeron antamisen mahdollistaminen myös opetuksen ja koulutuksen henkilöstöön kuuluvalla ottaen huomioon myös vireillä oleva opettajarekisteriä koskeva selvitystyö. Valiokunta katsoo, että kyseisen selvityksen valmistuttua on hyvä tehdä arvio selvityksen johtopäätösten vaikutuksista nyt ehdotettuun oppijanumerorekisteriin.

Esityksessä ehdotettavan Helsingin eurooppalaista koulua koskevan tallentamisvelvoitteen tavoitteena on varmistaa, että mainitun koulun oppilaista ja opiskelijoista olisi tietovarannossa vastaavat tiedot kuin suomalaisen koulujärjestelmän oppilaista ja opiskelijoista. Valiokunta pitää ehdotusta tarpeellisena.

VALIOKUNNAN YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1. Laki valtakunnallisista opinto- ja tutkintorekistereistä annetun lain muuttamisesta

3 a §. Oppijanumerorekisteri. Asiantuntijakuulemisessa on tuotu esille tarve sisällyttää pykälään säännös tietojen luovuttamisen perusteista. Tämä on merkityksellistä, koska oppijanumeroa koskevaan sääntelyyn ehdotetaan merkittäviä muutoksia oppijanumeron käyttöalan ja tietosisällön osalta. Valiokunta saamansa selvityksen perusteella ehdottaa, että pykälään lisätään uusi 3 momentti, jossa säädetään rekisterin sisältämien tietojen luovuttamisen edellytyksistä. Säännöksessä rajataan tiedon luovuttamisen oikeus sellaiselle toimijalle, jolla on nimenomainen laissa säädetty oikeus tietojen saamiseen tai laissa säädetyn tehtävän perusteella oikeus tiedonsaantiin. Säännöksessä käytetään termiä toimija, koska tietojen saajatahoja on erilaisia, esimerkiksi yhtiömuotoinen koulutuksen järjestäjä, joka lakisääteisen tehtävänsä perusteella on oikeutettu saamaan rekisteristä tietoja.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSEHDOTUS

Sivistysvaliokunnan päätösehdotus:

Valiokunnan mietintö SiVM 17/2021 vp

Eduskunta hyväksyy muuttamattomana hallituksen esitykseen HE 192/2021 vp sisältyvät 2.—4. lakiehdotuksen.

Eduskunta hyväksyy muutettuna hallituksen esitykseen HE 192/2021 vp sisältyvän 1. lakiehdotuksen. (Valiokunnan muutosehdotukset)

Valiokunnan muutosehdotukset

1.

Laki

valtakunnallisista opinto- ja tutkintorekistereistä annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
kumotaan valtakunnallisista opinto- ja tutkintorekistereistä annetun lain (884/2017) 29 §:n 3 momentti,

muutetaan 2 §:n 1 momentin 8 kohta, 3 §, 4 §:n 1 momentti, 5, 11 b ja 13 §, 18 §:n 2 momentti, 23 ja 24 §, 29 §:n 4 momentti sekä 30 §:n 1, 2 ja 4 momentti, sellaisina kuin niistä ovat 2 §:n 1 momentin 8 kohta, 4 §:n 1 momentti ja 11 b laissa 1221/2020, 3 § laeissa 568/2019 ja 1221/2020, 5 § laissa 478/2021, sekä 13 §, 18 §:n 2 momentti, 23 ja 24 § sekä 29 §:n 4 momentti laissa 568/2019, ja

lisätään 2 §:n 1 momenttiin, sellaisena kuin se on laissa 1221/2020, uusi 9 kohta sekä lakiin uusi 3 a ja 7 a § seuraavasti:

2 §

Soveltamisala

Tätä lakia sovelletaan koulutukseen ja tutkintoihin, joista säädetään:

-
- 8) tutkintokoulutukseen valmentavasta koulutuksesta annetussa laissa (1215/2020);
9) Helsingin eurooppalaisesta koulusta annetussa laissa (1463/2007).
-

Valiokunnan mietintö SiVM 17/2021 vp

3 §

Oppijanumero

Oppijanumero on luonnolliselle henkilölle annettava pysyvä tunnus, jota käytetään henkilön yksilöintiin tallennettaessa, käsiteltäessä ja luovutettaessa tässä laissa tai varhaiskasvatuslaissa (540/2018) tarkoitetussa tietovarannossa tarkoitettuja tietoja;

Oppijanumeroa voidaan käyttää henkilön yksilöintiin toteutettaessa varhaiskasvatukseen, opetukseen tai koulutukseen liittyviä lakisääteisiä tehtäviä sekä toteutettaessa Opetushallituksesta annetussa laissa (564/2016) tarkoitettuja tehtäviä, jos henkilön yksilöinti on välttämätöntä kyseisten tehtävien toteuttamisessa.

Opetushallitus antaa tiedoksi henkilön oppijanumeron 1 momentissa tarkoitettua käyttötarkoitusta varten tietojen tallentajan pyynnöstä. Tiedon tallentajan on pyydettävä Opetushallitukselta henkilön oppijanumero, kun henkilöstä tallennetaan ensimmäistä kertaa 1 momentissa tarkoitettuja tietoja. Opetushallitus antaa oppijanumeron tiedoksi 2 momentissa tarkoitettua käyttötarkoitusta varten mainitussa momentissa tarkoitettuja tehtäviä toteuttavan toimijan pyynnöstä. Jos pyynnön kohteena olevalla henkilöllä ei ole oppijanumeroa, Opetushallituksen on luotava henkilölle oppijanumero.

3 a §

Oppijanumerorekisteri

Oppijanumeroista muodostuu oppijanumerorekisteri, johon tallennetaan henkilön yksilöimistä varten henkilön nimi sekä henkilötunnus tai muita yksilöimiseksi välttämättömiä tietoja. Rekisteriin voidaan tallentaa rekisteröidyn yhteystiedot, joita rekisterinpitäjä tarvitsee toteuttaakseen lakisääteistä ilmoittamisvelvollisuuttaan. Rekisteriin tallennettuja tietoja voidaan käyttää myös koulutuksen kehittämisessä, arvioinnissa, tilastoinnissa ja seurannassa.

Oppijanumerorekisterin rekisterinpitäjä on Opetushallitus. Oppijanumerorekisteriin tallennettavat tiedot säilytetään pysyvästi, lukuun ottamatta henkilön yhteystietoja, jotka säilytetään henkilön elossaoloajan. Vanhentuneet taikka tarpeettomat yhteystiedot on kuitenkin poistettava heti, kun rekisterinpitäjä on tullut tietoiseksi tietojen vanhentumisesta tai tarpeettomuudesta.

Rekisteristä voidaan luovuttaa tietoja toimijalle, jolla on lakiin tai lakisääteiseen tehtävään perustuva oikeus saada rekisteriin sisältyviä tietoja. Salassa pidettäviä tietoja voidaan kuitenkin luovuttaa vain, jos oikeudesta salassa pidettävän tiedon luovuttamiseen tai saamiseen nimenomaisesti erikseen säädetään.

4 §

Tietovarannon käyttötarkoitus

Opetuksen ja koulutuksen valtakunnalliseen tietovarantoon tallennettuja perusopetuslaissa tarkoitettua opetusta, lukiolaissa tarkoitettua koulutusta, ammatillisesta koulutuksesta annetussa laissa tarkoitettua koulutusta, tutkintokoulutukseen valmentavasta koulutuksesta annetussa laissa tarkoitettua koulutusta, vapaasta sivistystyöstä annetussa laissa tarkoitettua koulutusta ja Helsingin eurooppalaisesta koulusta annetussa laissa tarkoitettua opetusta koskevia tietoja käytetään

Valiokunnan mietintö SiVM 17/2021 vp

henkilön hakeutuessa koulutukseen, koulutuksen aikana, työelämässä sekä henkilön hakiessa koulutukseen liittyviä etuisuuksia.

— — — — —

5 §

Tietovarannon yhteisrekisterinpitäjät ja vastuiden jako

Tietovarannon yhteisrekisterinpitäjiä ovat koulutuksen ja opetuksen järjestäjät, oppilaitosten ylläpitäjät, 9 §:n 6 momentissa tarkoitettu toimija sekä Opetushallitus. Opetushallitus vastaa tietovarannon yleisestä toiminnasta sekä teknisistä edellytyksistä tietojen tallentamista, käsittelyä ja luovutusta varten.

Opetuksen ja koulutuksen järjestäjät, oppilaitosten ylläpitäjät sekä 9 §:n 6 momentissa tarkoitettu toimija vastaavat tallentamiensa tietojen luonnollisten henkilöiden suojelusta henkilötietojen käsittelyssä sekä näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta ja direktiivin 95/46/EY kumoamisesta (yleinen tietosuoja-asetus) annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) 2016/679, jäljempänä *yleinen tietosuoja-asetus*, 5 artiklan 1 kohdan d alakohdassa tarkoitettua täsmällisyydestä sekä 16 artiklan mukaisesta rekisteröidyn oikeudesta tietojen oikaisemiseen. Opetushallitus vastaa muista yleisessä tietosuoja-asetuksessa rekisterinpitäjälle säädetyistä velvollisuuksista muiden rekisteröidyn oikeuksien toteuttamisesta.

Jos opetuksen tai koulutuksen järjestäjän, oppilaitoksen ylläpitäjän taikka 9 §:n 6 momentissa tarkoitettujen toimijain toiminta lakkaa eivätkä kyseisen rekisterinpitäjän tehtävät siirry toiselle oikeushenkilölle, kyseisten tietovarantoon tallennettujen tietojen sekä 9 d §:ssä tarkoitettujen suostumusten osalta rekisterinpitäjänä toimii Opetushallitus.

7 a §

Helsingin eurooppalaista koulua koskevat tiedot

Helsingin eurooppalaisen koulun on tallennettava tietovarantoon seuraavat tiedot Helsingin eurooppalaisesta koulusta annetun lain mukaisessa opetuksessa olevista oppilaistaan:

- 1) opetus, johon oppilas osallistuu;
- 2) opintojen aloittaminen, väliaikainen keskeytyminen ja päättymisen;
- 3) suoritettut opinnot ja oppilaan arviointi.

11 b §

Rekisterin yhteisrekisterinpitäjät ja vastuiden jako

Rekisterin yhteisrekisterinpitäjiä ovat opetuksen ja koulutuksen järjestäjät, oppilaitosten ylläpitäjät, kunnat sekä Opetushallitus. Opetushallitus vastaa rekisterin yleisestä toiminnasta sekä teknisistä edellytyksistä tietojen tallentamista, käsittelyä ja luovutusta varten.

Opetuksen ja koulutuksen järjestäjät, oppilaitosten ylläpitäjät ja kunnat vastaavat tallentamiensa tietojen yleisen tietosuoja-asetuksen 5 artiklan 1 kohdan d alakohdassa tarkoitettua täsmällisyydestä sekä 16 artiklan mukaisesta rekisteröidyn oikeudesta tietojen oikaisemiseen. Opetushal-

Valiokunnan mietintö SiVM 17/2021 vp

litus vastaa muista yleisessä tietosuoja-asetuksessa rekisterinpitäjälle säädetyistä velvollisuuksista ja muiden rekisteröidyn oikeuksien toteuttamisesta.

Jos opetuksen tai koulutuksen järjestäjän taikka oppilaitoksen ylläpitäjän toiminta lakkaa eivätkä kyseisen rekisterinpitäjän tehtävät siirry toiselle oikeushenkilölle, kyseisten rekisteriin tallennettujen tietojen osalta rekisterinpitäjänä toimii Opetushallitus.

13 §

Ylioppilastutkintorekisterin rekisterinpitäjä

Ylioppilastutkintorekisterin rekisterinpitäjä on Ylioppilastutkintolautakunta.

18 §

Opiskelijavalintarekisterin yhteisrekisterinpitäjät ja vastuiden jako

Opetushallitus vastaa opiskelijavalintarekisterin tietojen kokoamisesta ja hakujärjestelmien valtakunnallisesta toteutuksesta sekä koulutukseen hakemiseen ja opiskelijaksi ottamiseen liittyvästä yleisestä tiedottamisesta, ohjauksesta ja neuvonnasta. Opetuksen ja koulutuksen järjestäjät sekä korkeakoulut vastaavat tallentamiensa tietojen yleisen tietosuoja-asetuksen 5 artiklan 1 kohdan d alakohdassa tarkoitettua täsmällisyydestä ja 16 artiklan mukaisesta rekisteröidyn oikeudesta tietojen oikaisemiseen. Opetushallitus vastaa muista yleisessä tietosuoja-asetuksessa rekisterinpitäjälle säädetyistä velvollisuuksista ja muiden rekisteröidyn oikeuksien toteuttamisesta.

23 §

Korkeakoulujen valtakunnallisen tietovarannon käyttötarkoitus

Korkeakoulujen opiskeluoikeus-, ilmoittautumis-, tutkinto- ja opintosuoritustietojen keskitettyä säilytystä ja käyttöä varten on valtakunnallinen tietovaranto, johon kootaan korkeakoulujen opiskelijatietoja sisältävien rekisterien tietosisältöä ja jonka kautta tämä sisältö tarjotaan tietoturvallisesti teknisellä rajapinnalla, katseluyhteydellä taikka muutoin sähköisessä muodossa opiskelijavalintarekisterin ja korkeakoulujen yhteisten opiskelijavalintapalveluiden käyttöön. Korkeakoulu voi käyttää tietovarantoa myös muussa yliopistolain 2 §:ssä tai ammattikorkeakoululain 4 §:ssä säädettyjen tehtäviensä hoitamisessa ja luovuttaessaan tietoa viranomaisille ja muille korkeakouluille.

24 §

Tietovarannon yhteisrekisterinpitäjät ja vastuiden jako

Tietovarannon yhteisrekisterinpitäjiä ovat opetus- ja kulttuuriministeriö sekä yliopistot ja ammattikorkeakoulut. Opetus- ja kulttuuriministeriö vastaa tietovarannon yleisestä toiminnasta sekä teknisistä edellytyksistä tietojen tallentamista, käsittelyä ja luovutusta varten.

Valiokunnan mietintö SiVM 17/2021 vp

Yliopistot ja ammattikorkeakoulut vastaavat tallentamiensa tietojen yleisen tietosuoja-asetuksen 5 artiklan 1 kohdan d alakohdassa tarkoitettua täsmällisyydestä sekä 16 artiklan mukaisesta rekisteröidyn oikeudesta tietojen oikaisemiseen. Opetus- ja kulttuuriministeriö vastaa muista yleisessä tietosuoja-asetuksessa rekisterinpitäjälle säädetystä velvollisuuksista ja muiden rekisteröidyn oikeuksien toteuttamisesta.

29 §

Tietojen luovuttaminen palvelun avulla

Tietoja voidaan 2 momentin mukaisesti luovuttaa palvelun avulla myös Työllisyysrahastolle ja Ylioppilaiden terveydenhoitosäätiölle.

30 §

Ylläpitäjän tehtävät

Opetushallitus vastaa palvelun ylläpitäjänä palvelun yleisestä toiminnasta ja teknisen rajapinnan tai katseluyhteyden avaamisesta.

Opetushallitus vastaa palvelun kautta tapahtuvan tietojen luovutuksen lainmukaisuudesta ja teknisen rajapinnan tai katseluyhteyden avaamisen edellytysten tutkimisesta.

Opetushallitus on velvollinen ilmoittamaan rekisterinpitäjille teknisen rajapinnan tai katseluyhteyden avaamisesta.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 . Lain 7 a § tulee kuitenkin voimaan vasta 1 päivänä tammikuuta 2023.

2.

Laki

perusopetuslain 41 a §:n kumoamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 §

Tällä lailla kumotaan perusopetuslain (628/1998) 41 a §, sellaisena kun se on laissa 1288/2013.

2 §

Tämä laki tulee voimaan päivänä _____ kuuta 20 ____.

3.

Laki

lukiolain 60 §:n kumoamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 §

Tällä lailla kumotaan lukiolain (714/2018) 60 §.

2 §

Tämä laki tulee voimaan päivänä _____ kuuta 20 ____.

4.

Laki

ammattillisesta koulutuksesta annetun lain 110 §:n kumoamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 §

Tällä laillakumotaan ammatillisesta koulutuksesta annetun lain (531/2017) 110 §.

2 §

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Helsingissä 3.12.2021

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Paula Risikko kok
varapuheenjohtaja Eeva-Johanna Eloranta sd
jäsen Sanna Antikainen ps
jäsen Marko Asell sd
jäsen Veronika Honkasalo vas
jäsen Ville Kaunisto kok
jäsen Hilkka Kemppi kesk (osittain)
jäsen Anneli Kiljunen sd
jäsen Mikko Kinnunen kesk
jäsen Pasi Kivisaari kesk
jäsen Ari Koponen ps
jäsen Noora Koponen vihr
jäsen Pirkka-Pekka Petelius vihr

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Marja Lahtinen